

صبر و تحمل مصیبت

[بخش دوم / محمد آصف عطایی]

انسان تنها موجودی است که خواسته‌ها و غرایز گوناگون و متضاد؛ در وجود او به ودیعه نهاده شده است؛ خواسته‌ها و غرایزی که اگر درست کنترل نشده و در جهت صحیح، هدایت نشود به سرعت زمینه‌های انحراف، انحطاط و سقوط انسان را در عرصه‌های فردی و اجتماعی، مادی و معنوی فراهم می‌سازد. صبر و تحمل، عمده‌ترین عاملی است که می‌تواند تمایلات و غرایز انسان را تعدیل و کنترل نموده و از سقوط او جلوگیری نماید.

صبر و توفیق ترک گناه

قرآن کریم، برای این که انسان بتواند بر امیال و خواسته‌های دل و درون، پیروز گردد و حب جاه و مقام را از سر بیرون کند، می‌فرماید: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛ از صبر و نماز، یاری جویید او با صبر و استقامت، و کنترل خویشتن، بر هوس‌های درونی پیروز شوید.»

گرچه کلمه صبر در روایات فراوانی به روزه تفسیر شده است، ولی مسلماً منحصر به روزه نیست، بلکه ذکر روزه به عنوان یک مصداق بارز و روشن آن است، زیرا انسان در پرتو این عبادت بزرگ اراده‌های نیرومند و ایمانی استوار پیدا میکند و حاکمیت عقلش بر هوس‌هایش، مسلم میگردد.

در جای دیگر مؤمنان را مورد خطاب قرار داده می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! [در برابر مشکلات و هوس‌ها، استقامت کنید! و در برابر دشمنان [نیز]، پایدار باشید و از مرزهای خود، مراقبت کنید و از خدا بپرهیزید، شاید رستگار شوید.» خدای سبحان، نخست به افراد با ایمان، دستور صبر و استقامت می‌دهد [که هرگونه جهاد با نفس و مشکلات زندگی را شامل می‌شود] و در مرحله دوم دستور به استقامت در برابر دشمن می‌دهد، و این خود می‌رساند که تا ملتی در جهاد با نفس و اصلاح نقاط ضعف درونی پیروز نشود، پیروزی او بر دشمن، ممکن نیست و بیشتر شکست‌های ما در برابر دشمنان به خاطر شکست‌هایی است که در جهاد با نفس و اصلاح نقاط ضعف خود، دامنگیر ما شده است

و بالاخره در سوره «عصر» می‌فرماید: «سوگند به عصر که همه انسان‌ها در زیانند؛ مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند؛ و همدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت، توصیه می‌کنند.»

یعنی از جمله ابزار و وسائلی که نجات و رهایی انسان از خسر و زیان در زندگی دنیا را فراهم نموده و زمینه‌های پیروزی و موفقیت او را فراهم می‌نماید، صبر و پایداری در برابر مشکلات؛ از جمله خواسته و تمایلات درونی است.

از حضرت علی (ع) نقل شده است که: «صبر در برابر گناه، بهتر و ارزشمندتر از صبر در راه اطاعت و صبر در گرفتاری است.» و از سخنان آن بزرگوار است که می‌فرماید: «بِالصَّبْرِ تُدْرَكُ مَعَالِي الْأُمُورِ؛ ارزش‌ها و مقام‌های عالی در پرتو صبر و مقاومت، به دست می‌آید.»

صبر و تحمل مصیبت‌ها

زندگی در این دنیای خاکی با تلخی‌ها و ناکامی‌های گوناگونی همراه خواهد بود. در برخی موارد، مشکلات و مصیبت‌ها به

قدری جانکاه و طاقت فرساست که انسان، توان ایستادگی و مقاومت در برابر آن را در خود نمی بیند، حیران و مدهوش می ماند که چه کند

از جمله صفات ارزشمندی که قدرت و قوت انسان را افزایش می دهد تا در برابر مشکلات و مصیبت های ویرانگر، ایستادگی و مقاومت نموده و از حیرت و سردرگمی نجات یابد و مسیر سعادت و خوشبختی را ادامه دهد، صبر و پایداری است؛ لذا خدای سبحان می فرماید: «قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، زیان مالی و جانی، و کم بود میوهها آزمایش میکنیم و بشارت ده به استقامت کنندگان! آنها که هر گاه مصیبتی به آنها رسد میگویند: ما از آن خدا هستیم و به سوی او باز میگردیم.»

جمله کوتاه و پر معنی «و بشر الصابرين» با صراحت اعلام میدارد که: رمز پیروزی در این میدان امتحان و آزمایش و مشکلات و مصیبت ها، صبر و پایداری است؛ به همین دلیل بشارت پیروزی را تنها به صابران و افراد با استقامت میدهد.

امام صادق(ع) فرمود: خداوند به حضرت داود(ع) وحی کرد: نزد خلاقه دختر اوس، برو و او را به بهشت مژده بده، و به او اعلام کن که او همنشین تو در بهشت خواهد شد. حضرت داود(ع) به در خانه خلاقه آمد، و حلقه در را زد، خلاقه پشت در آمد و در را گشود، ناگاه چشمش به چهره داود(ع) افتاد، عرض کرد: آیا درباره من چیزی از طرف خدا نازل شده که به اینجا آمدهای داود(ع) فرمود: آری. خلاقه گفت: آن چیست

داود گفت: خداوند به من وحی کرد که تو اهل بهشت هستی و به من فرمود تا تو را به بهشت مژده دهم و به تو اعلام کنم که همنشین من در بهشت هستی. خلاقه که چنین چیزی را عجیب میدانست و خود را لایق همنشینی با داود(ع) در بهشت نمیدانست عرض کرد: گویا اشتباهی شده، آن زن همانم من است، نه این که خود من باشم. داود گفت: نه، آن زن تو هستی. خلاقه گفت: ای پیامبر خدا! سوگند به خدا تو را تکذیب نمیکنم، ولی در خودم صفتی سراغ ندارم که مرا به مقام همنشینی تو در بهشت برساند.

داود(ع) گفت: مقداری از حالت باطنی خودت را برای من شرح بده. خلاقه در ضمن گفتارش گفت: از صفات من این است که هرگز دردی - هرگونه باشد - به من نرسیده، و نیز هرگز ناراحتی و نیاز و گرسنگی - هرگونه که باشد - به من نرسیده مگر این که در برابر آن صبر و تحمل نموده و به مقدرات الهی خشنود می شوم، و صبر میکنم، و به گونهای در مقام صبر و رضا هستم که از درگاه خدا تقاضای رفع آن را نمیکنم، و از خدا تشکر مینمایم.»

داود(ع) گفت: «فِيهِذَا بَلِّغْتِ مَا بَلِّغْتِ؛ تو به خاطر همین حالت و خصلت به این مقام (همنشینی با من در بهشت) نایل شدهای.» آنگاه امام صادق(ع) فرمود: «این همان دینی است که خداوند آن را برای صالحان پسندیده است.»

صبر و رهایی از مشکلات

زندگی انسان ها در این دنیای خاکی با سختی و مشکلات فراوانی همراه است، از جمله ابزاری که در سختی ها و مشکلات، می تواند دست انسان را گرفته و از تنگناهای زندگی، نجات و رهایی بخشد، صبر و پایداری است. داستان عبرت انگیز بنی اسرائیل که به دست فرعونیان به بند کشیده شده بودند؛ از جهات مختلفی قابل دقت، ارزیابی و عبرت آموزی است. فرعونى که مدعى خدایى بود، مردان بنی اسرائیل را به قتل می رساند و زانشان را برای بهره برداری، زنده نگه می داشت، کسی جرأت ایستادگی و مخالفت در برابر دستگاه ستمگر او را در توان خود نمی دید. با آمدن حضرت موسی(ع)، طایفه بنی اسرائیل، متحول شده و در جبهه مخالفت با نظام سلطه فرعونى قرار گرفتند و در سایه صبر و پایداری به پیروزی رسیدند؛ لذا خدای سبحان می فرماید:

«و مشرق ها و مغرب های پر برکت زمین را به آن قوم به ضعف کشانده شده [زیر زنجیر ظلم و ستم]، واگذار کردیم؛ و وعده نیک پروردگارت بر بنی اسرائیل، به خاطر صبر و استقامتی که به خرج دادند، تحقق یافت؛ و آنچه فرعون و فرعونیان از کاخهای مجلل [میساختند، و آنچه از باغ های داربستدار فراهم ساخته بودند، درهم کوبیدیم!]
در واقع خدای سبحان با بیان داستان عبرت انگیز قوم بنی اسرائیل، امت اسلامی را از این حقیقت آگاه می سازد که برای رسیدن به جامعه ایده آل و غلبه بر ظلم و بی عدالتی، در برابر سختی ها و مشکلات، باید صبر و استقامت نمود؛ چرا که در سایه صبر و پایداری، پیروزی و موفقیت، حاصل خواهد شد و این یک سنت و قانون تغییر ناپذیر در طول تاریخ بوده و خواهد بود.